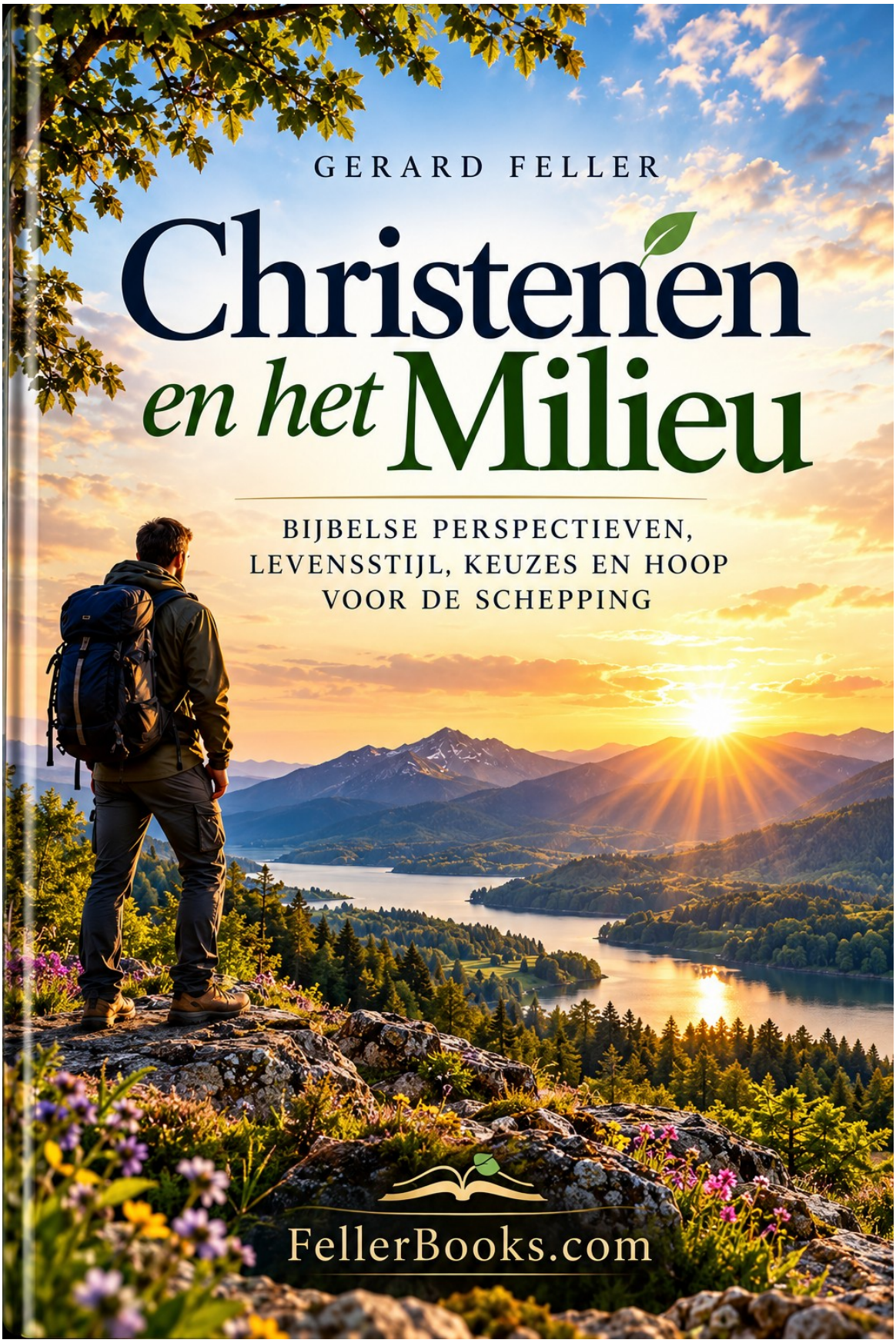
GERARD FELLER
Christenen
en het Milieu
BIJBELSE PERSPECTIEVEN,
LEVENSSTIJL, KEUZES EN HOOP
VOOR DE SCHEPPING
FellerBooks.com

Infographic 1 - Het Bijbelse kompas voor scheppingszorg

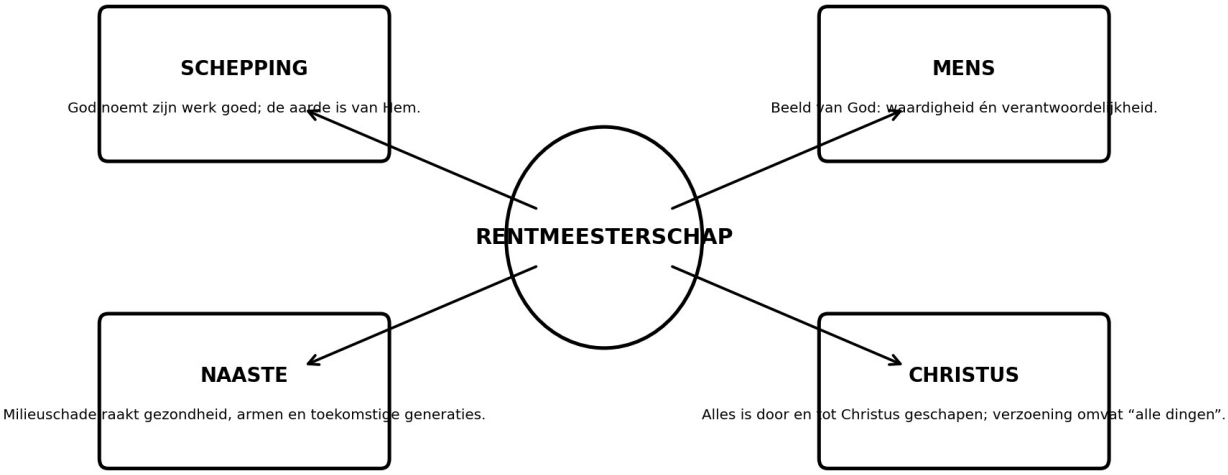

Kernteksten: Gen. 1-2; Ps. 24; Ps. 104; Rom. 8; Kol. 1:15-20

Gerard Feller

Feller Books · Essayeditie 2026

Copyright © 2026 Gerard Feller
Feller Books

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd of openbaar gemaakt zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur, behoudens de uitzonderingen die de wet toestaat.

Bijbelverwijzingen zijn opgenomen ter studie en theologische reflectie. Actuele beleidsgegevens en organisatiebeschrijvingen zijn gecontroleerd aan de hand van de in de bronnenlijst vermelde publieke bronnen.

Eerste uitgebreide boekeditie, oktober 2026.

Verantwoording

Dit essay bouwt voort op het aangeleverde artikel “Behoren christenen milieuactivisten te zijn?” van David Story (Nederlandse vertaling: Piet Guijt). De centrale lijnen uit dat artikel - Gods eigendom van de schepping, de zelfstandige waarde van dieren en natuur, en menselijk rentmeesterschap - zijn behouden en verbreed met Bijbelse theologie, christologie, hedendaagse christelijke bewegingen, leefstijl, voeding, cultuur, vrije tijd, protestethiek en de actuele Europese beleidscontext.

Bij politieke onderwerpen beschrijft dit essay doelen, spanningen en gedocumenteerde posities zonder een partijpolitieke keuze voor te schrijven. Bij burgerlijke ongehoorzaamheid wordt geen algemene opdracht of verbod geformuleerd; de tekst biedt morele criteria voor persoonlijke gewetensvorming.

Inhoud

1. 1. Waarom milieu een christelijke vraag is
2. 2. De Bijbelse grondlijnen

2.1 Van eigendom naar rentmeesterschap

Psalm 24:1 vormt een beslissende correctie op zowel onbegrensde exploitatie als romantische vergoddelijking van de natuur: de aarde is van de HEER. De mens ontvangt ruimte om te bouwen, te verbouwen, te ontdekken en te gebruiken, maar nooit als absolute eigenaar. Bezit is in Bijbels perspectief altijd afgeleid bezit. Dat maakt dankbaarheid, begrenzing en verantwoording tot kernwoorden van een christelijke milieu-ethiek.

In Genesis 2:15 krijgt de mens de opdracht de hof te bewerken en te bewaren. De woorden abad en shamar worden terecht vaak samengevat als dienen, cultiveren, bewaken en bewaren. Die combinatie voorkomt twee uitersten. Bewaren zonder bewerken kan menselijke roeping tot cultuurvorming ontkennen; bewerken zonder bewaren kan omslaan in roofbouw. Bijbels rentmeesterschap zoekt vruchtbaarheid én continuïteit: wat vandaag wordt gebruikt, mag niet gedachteloos de leefmogelijkheden van morgen vernietigen.

2.2 Sabbat, begrenzing en genoeg

De sabbat introduceert een ritme waarin productie niet absoluut is. Mensen, vreemdelingen en dieren delen in rust. Het sabbatsjaar laat bovendien het land rusten en opent de opbrengst voor armen en dieren. Deze bepalingen zijn niet één-op-één moderne milieuwetgeving, maar zij openbaren wel een morele structuur: economie heeft grenzen, land is meer dan productiemiddel en menselijke arbeid mag niet alle tijd, bodem en levende wezens opslokken.

Daarmee raakt milieuzorg aan de geestelijke vraag naar genoeg. Een consumptiecultuur leeft gemakkelijk van het tegenovergestelde: meer bezit, snellere vervanging, meer verplaatsing en steeds nieuwe behoeften. Christelijke matigheid is geen verheerlijking van armoede. Zij vraagt of welvaart dienstbaar blijft aan liefde tot God en de naaste, of dat consumptie zelf identiteit en zekerheid gaat leveren.

2.3 De schepping na de zondeval

Een Bijbelse visie is niet naïef over de natuur. Genesis 3 beschrijft een gebroken verhouding tussen mens en aarde; Romeinen 8 spreekt over een schepping die zucht. Natuur is daarom niet simpelweg harmonieus of onschuldig. Ziekte, predatie, droogte, stormen en dood behoren tot de ervaren gebrokenheid van de wereld. Milieubeleid kan die gebrokenheid niet opheffen en een ecologische levensstijl kan het Koninkrijk van God niet produceren.

Juist daarom is christelijke zorg voor de schepping geen utopisch project. Zij is een vorm van trouw in een gebroken wereld: schade beperken, herstellen waar dat mogelijk is, recht doen aan mensen en dieren, en tegelijk erkennen dat volkomen herstel uiteindelijk Gods werk is.

3. 3. Christus en de verzoening van de schepping

3.1 Christus als Schepper, Verzoener en Heer

Kolossenzen 1:15-20 verbindt schepping en verzoening in Christus. Alles is door Hem en tot Hem geschapen en in Hem heeft God willen verzoenen wat op aarde en in de hemel is. Dat betekent niet dat ecosystemen op dezelfde wijze morele schuld dragen als mensen, maar wel dat Gods verlossingsdoel breder is dan een uitsluitend individuele ontsnapping van zielen uit de wereld. De Bijbelse beweging loopt van schepping via val en verlossing naar nieuwe schepping.

De opstanding van Christus onderstreept die lichamelijke en geschapen dimensie. Het christelijk toekomstperspectief is niet de afschaffing van materialiteit, maar Gods vernieuwend handelen. Openbaring 21 spreekt over nieuwe hemel en nieuwe aarde. Die hoop voorkomt zowel wanhoop als onverschilligheid: de mens redt de wereld niet, maar mag evenmin vernietigen wat God goed noemt en vernieuwt.

3.2 Naastenliefde en klimaatgerechtigheid

Milieuvraagstukken worden moreel scherper wanneer schade ongelijk wordt verdeeld. Wie weinig middelen heeft, woont vaker in kwetsbare gebieden, kan zich moeilijker beschermen tegen hitte of hoge energieprijzen en heeft minder mogelijkheden om te verhuizen of te investeren in verduurzaming. Daarom moet klimaat- en milieubeleid niet alleen op tonnen CO2 of hectares natuur worden beoordeeld, maar ook op rechtvaardigheid, betaalbaarheid en bescherming van kwetsbaren.

A Rocha verbindt scheppingszorg expliciet met liefde tot de naaste en wijst erop dat milieuschade kwetsbare bevolkingsgroepen onevenredig kan raken. De Lausanne-beweging plaatst creation care eveneens onder de heerschappij van Christus en binnen christelijke missie. Daarmee wordt milieuzorg niet een concurrerend evangelie, maar een terrein waarop discipelschap zichtbaar kan worden.

4. 4. Hoe ver moet een christen gaan?

4.1 Plicht, wijsheid en geweten

Niet iedere ecologische beslissing heeft dezelfde morele zwaarte. Opzettelijke vervuiling, verspilling zonder noodzaak en fraude verschillen van keuzes waarin meerdere legitieme belangen botsen. Een gezin met weinig inkomen kan niet dezelfde investeringen doen als een welvarend huishouden; iemand met beperkte mobiliteit kan afhankelijk zijn van een auto; een

ondernemer draagt verantwoordelijkheid voor werknemers en continuïteit. Christelijke ethiek moet daarom concrete omstandigheden meewegen.

Romeinen 14 biedt een bruikbare houding voor onderwerpen waarop gelovigen tot verschillende gewetensvolle keuzes kunnen komen: niet minachten, niet veroordelen, wel handelen voor de Heer. Dat ontslaat niemand van feitenonderzoek of verantwoordelijkheid, maar het voorkomt dat bijvoorbeeld vegetarisch eten, elektrisch rijden of vliegschaamte nieuwe maatstaven voor geestelijke status worden.

4.2 Een ladder van betrokkenheid

Scheppingszorg kan op verschillende niveaus worden beoefend. Het begint bij persoonlijke gewoonten, gaat verder via gezin, kerk, buurt en beroep, en kan uitlopen op maatschappelijke of politieke betrokkenheid. Niet iedereen hoeft activist te worden. Een boer die bodemvruchtbaarheid verbetert, een ingenieur die energiegebruik verlaagt, een kerkenraad die het gebouw verduurzaamt en een burger die een natuurgebied beschermt kunnen allemaal uit hetzelfde rentmeesterschap handelen.

5. 5. Levensstijl: geloof dat zichtbaar wordt
6. 6. Voeding, landbouw en dieren

6.1 Vlees, plantaardig eten en christelijke vrijheid

De Bijbel schrijft christenen geen universeel vegetarisme voor. Genesis 9 staat het eten van dieren toe, Jezus at binnen de Joodse voedselcultuur en het Nieuwe Testament waarschuwt tegen het tot geloofsmaatstaf maken van voedselregels. Tegelijk geeft die vrijheid geen opdracht tot maximale consumptie. Wie om redenen van dierenwelzijn, landgebruik, klimaat of soberheid minder vlees eet, kan dat als vrijwillige discipline doen zonder anderen te veroordelen.

Een bruikbare prioriteit is voedselverspilling terugdringen. Daarna kunnen herkomst, seizoen, productiewijze, hoeveelheid dierlijke producten en betaalbaarheid worden afgewogen. Dankzegging voor de maaltijd krijgt zo een praktische kant: voedsel is gave, arbeid en deel van de levende aarde, en daarom niet waardeloos wegwerpmateriaal.

6.2 Landbouw: productie én bodemzorg

Landbouw maakt het spanningsveld tussen ontwikkeling en milieu bijzonder zichtbaar. Boeren moeten voedsel produceren en inkomen verdienen, terwijl bodem, water, biodiversiteit, meststoffen, gewasbescherming en dierenwelzijn reële grenzen stellen. Een christelijke benadering vermijdt de karikatuur waarin boeren per definitie vervuilers zijn of natuurbeschermers per definitie vijanden van voedselproductie.

De Bijbelse noties van landrust, zorg voor dieren en het ontzien van vruchtbomen ondersteunen een landbouwethiek die productiviteit koppelt aan langdurige vruchtbaarheid. Moderne toepassingen kunnen verschillen per streek en bedrijf: precisielandbouw, bodemverbetering, kringlopen, bescherming van waterkwaliteit, agroforestry of technologische innovatie kunnen allemaal deel van het gesprek zijn.

7. 7. Cultuur, techniek en economie

7.1 Technologie: gave, macht en risico

Techniek is een vorm van cultuurvorming en daarom niet op zichzelf verdacht. Zonnepanelen, kernenergie, warmtepompen, batterijtechniek, waterzuivering, precisielandbouw en efficiëntere industriële processen laten zien dat ontwikkeling milieudruk ook kan verminderen. Tegelijk kan iedere technologie nieuwe afhankelijkheden, grondstoffenvraag of afvalstromen creëren. De christelijke vraag is daarom niet techniek of natuur, maar welke techniek, onder welke voorwaarden en ten dienste van wie.

7.2 Economische groei en de grenzen van materiaalgebruik

Economische groei kan armoede verminderen, gezondheidszorg financieren en innovatie mogelijk maken. Maar groei die structureel afhankelijk is van steeds grotere materiaalstromen en vervuiling kan ecologische grenzen overschrijden. Het Europees Milieuagentschap wijst erop dat materiaalconsumptie en de bijbehorende milieudruk onvoldoende dalen en dat een circulaire economie veel ambitieuzere maatregelen vraagt om die trends werkelijk te buigen.

Voor christenen is winst daarom een legitiem maar niet absoluut criterium. Ondernemerschap kan dienstbaar zijn aan de naaste; tegelijk blijven waarheid, rechtvaardige lonen, veiligheid, afval, uitstoot en gevolgen voor toekomstige generaties moreel relevant. Rentmeesterschap vraagt dat kosten niet eenvoudig worden afgewenteld op mensen die niet aan tafel zitten.

8. 8. Vrije tijd, reizen en recreatie

8.1 Recreatie als leren liefhebben

Natuurbeleving kan een oefening in aandacht zijn. Wandelen, tuinieren, vogels kijken, fietsen, kamperen of werken in een natuurproject kunnen dankbaarheid verdiepen. Wie een landschap kent, zal eerder begrijpen wat verloren gaat wanneer bodem, water of soortenrijkdom achteruitgaan. Zo kan vrije tijd meer worden dan consumptie van bestemmingen: zij kan een vorm van ontvangen en verzorgen worden.

Tegelijk hoeft christelijke soberheid vakantie niet verdacht te maken. Rust, ontmoeting, schoonheid en feest behoren bij menselijk welzijn. De vraag is of ontspanning steeds afhankelijk moet zijn van maximale afstand, snelheid en consumptie. Minder vaak maar langer reizen, trein of fiets kiezen waar praktisch, lokale recreatie ontdekken en respectvol omgaan met kwetsbare gebieden zijn voorbeelden van vrijwillige aanpassingen.

9. 9. Christelijke milieubewegingen

9.1 Een breed christelijk landschap

A Rocha combineert christelijke identiteit met natuurwetenschap, lokale natuurbescherming, herstelprojecten, educatie en samenwerking. De organisatie is actief in meer dan twintig landen en formuleert haar missie als het uitleven van Gods roeping om voor de schepping te zorgen en anderen daarvoor toe te rusten. Deze benadering laat zien dat christelijke milieuzorg niet noodzakelijk primair protestgericht is.

De Lausanne Movement benadert scheppingszorg vanuit evangelicale missiologie. In haar netwerk wordt rentmeesterschap van Gods schepping beschreven als een duidelijke Bijbelse opdracht en als integraal onderdeel van het volgen van Jezus als Heer. Daarmee wordt een expliciete verbinding gelegd tussen evangelie, discipelschap, missie en de geschapen wereld.

Christian Climate Action vertegenwoordigt een activistischer model. De beweging beschrijft zichzelf als een gemeenschap van christenen die publiek getuigen, geweldloos protest en burgerlijke ongehoorzaamheid gebruiken om beleidsverandering te vragen. Juist het bestaan van zulke uiteenlopende vormen onderstreept dat christelijke scheppingszorg niet met één politieke tactiek kan worden vereenzelvigd.

10. 10. Protest, blokkade en burgerlijke ongehoorzaamheid

10.1 Wanneer wordt protest profetisch?

De Bijbel kent profetische confrontatie met machthebbers: Nathan spreekt David aan, Elia confronteert Achab en de profeten hekelen uitbuiting en onrecht. Dat geeft geen automatische legitimatie aan iedere moderne actievorm. Profetisch spreken wordt juist gekenmerkt door waarheid, morele ernst en bereidheid ook de eigen groep te laten corrigeren.

Vreedzaam protest heeft daarom een duidelijke plaats in een democratische rechtsstaat. Het kan aandacht vragen voor schade die anders weinig zichtbaar is. De ethische spanning neemt toe wanneer protest doelbewust rechten van derden beperkt, gevaar veroorzaakt, essentiële diensten belemmert of eigendom beschadigt. Dan is niet alleen het doel, maar ook het middel onderwerp van christelijke beoordeling.

10.2 Op de barrière staan? Zeven toetsen

Voor deelname aan een blokkade of andere vorm van burgerlijke ongehoorzaamheid zijn ten minste zeven vragen relevant: is de feitelijke claim voldoende betrouwbaar; is de verwachte schade ernstig genoeg; zijn normale democratische middelen serieus geprobeerd; is de actie geweldloos; is de hinder proportioneel en gericht; worden kwetsbare derden beschermd; en is de deelnemer bereid verantwoordelijkheid en eventuele juridische consequenties te dragen?

Handelingen 5:29 - God meer gehoorzamen dan mensen - betreft een rechtstreeks verbod op apostolische verkondiging. Die tekst kan daarom niet zonder meer als vrijbrief voor ieder politiek doel worden gebruikt. Romeinen 13 benadrukt juist de betekenis van overheid en orde. De christelijke traditie heeft burgerlijke ongehoorzaamheid vooral verdedigd waar gehoorzaamheid zelf tot ernstige medeplichtigheid aan onrecht zou leiden. Bij milieuprotest zal de toepassing dus per zaak gemotiveerd moeten worden.

Een christen kan daarom gewetensvol besluiten wél aan een geweldloze blokkade deel te nemen, terwijl een andere christen hetzelfde doel steunt maar de tactiek afwijst. In beide gevallen horen waarheid, liefde tot tegenstanders, proportionaliteit en respect voor menselijke waardigheid zwaarder te wegen dan groepsdruk of politieke identiteit.

11. 11. Europa: milieu, klimaat en politiek

11.1 Europa: van Green Deal naar uitvoering en herijking

De Europese Unie heeft klimaatbeleid juridisch verankerd. De doelstelling voor 2030 is ten minste 55 procent netto broeikasgasreductie ten opzichte van 1990; klimaatneutraliteit in 2050 blijft wettelijk vastgelegd. In maart 2026 werd bovendien een bindend 2040-doel van 90 procent netto reductie vastgesteld, met een binnenlandse reductiedoelstelling van 85 procent en ruimte voor maximaal 5 procent internationale koolstofkredieten.

Tegelijk is de politieke nadruk verbreed. Klimaatbeleid wordt nadrukkelijk gekoppeld aan betaalbare energie, concurrentiekracht, industriële productie, strategische autonomie en sociale rechtvaardigheid. Daardoor ontstaat discussie over tempo, regelgeving, landbouwlasten, netcongestie, energiezekerheid en de vraag wie de transitiekosten draagt. Dit is geen bewijs dat milieubewustzijn verdwenen is, maar wel dat uitvoering steeds sterker wordt getoetst aan andere publieke belangen.

11.2 Biodiversiteit, vervuiling en circulariteit

Het Europese milieudebat is breder dan klimaat. Europe's Environment 2025 van het Europees Milieuagentschap behandelt de drievoudige crisis van klimaatverandering, biodiversiteitsverlies en vervuiling. Het rapport verbindt ecologische kwaliteit met gezondheid, weerbaarheid en economische welvaart en benadrukt dat productie- en consumptiesystemen - energie, mobiliteit, industrie, voedsel en gebouwde omgeving - moeten veranderen om langetermijndoelen te halen.

De circulaire economie vormt daarbij een belangrijk voorbeeld van het spanningsveld tussen economie en milieu. Minder primaire grondstoffen, langere productlevensduur, reparatie en hergebruik kunnen milieudruk verlagen en tegelijk grondstoffenafhankelijkheid verminderen. Het EEA constateert echter dat materiaalconsumptie en bijbehorende effecten nog onvoldoende zijn omgebogen. Voor christelijke ethiek is dat relevant omdat soberheid, zorgvuldig gebruik en verantwoordelijkheid voor afval hier direct aan economische structuren raken.

11.3 Hoe moet een christen politiek hiermee omgaan?

Milieupolitiek bevat feitelijke vragen én waardeconflicten. Wetenschap kan bijvoorbeeld uitstoot, risico's en trends onderzoeken, maar bepaalt niet automatisch hoeveel kosten vandaag aanvaardbaar zijn, hoe lasten verdeeld moeten worden of welk landschap voorrang krijgt. Daar spelen politieke en morele afwegingen. Christenen kunnen daarom vanuit dezelfde Bijbelse waarden verschillende beleidsinstrumenten verdedigen.

Een zinvolle toets is of beleid werkelijk milieuschade vermindert, uitvoerbaar is, kwetsbare huishoudens beschermt, innovatie niet onnodig blokkeert, boeren en bedrijven een realistisch transitiepad geeft en effecten niet simpelweg naar andere landen verplaatst. Daarmee wordt milieubewustzijn verbonden met gerechtigheid en verantwoordelijkheid in plaats van met één partijpolitieke identiteit.

12. 12. De kerk als oefenplaats

12.1 Liturgie, catechese en onderwijs

Kerken kunnen de schepping in gebed, prediking en onderwijs een natuurlijke plaats geven zonder dat iedere dienst een milieucampagne wordt. Psalmen als 8, 24, 65, 96, 104 en 148 leren de gemeente de wereld als Gods werk te bezingen. Catechese kan kinderen en jongeren helpen onderscheid te maken tussen Bijbelse scheppingszorg, wetenschappelijke vragen en politieke beleidskeuzes.

12.2 Kerkgebouw en kerkgrond

Een energiezuinig kerkgebouw kan kosten besparen en milieudruk verlagen. Isolatie, verstandig stoken, ledverlichting, zonnepanelen waar passend, waterbesparing en onderhoud zijn vaak minder ideologisch dan praktisch. Kerkgrond kan ruimte bieden aan inheemse planten, nestgelegenheid, schaduw, wateropvang of een kleine gemeenschapstuin. Het belangrijkste is dat maatregelen passen bij gebouw, budget en lokale omstandigheden.

12.3 Diaconie en de groene transitie

De energietransitie kan huishoudens met lage inkomens juist zwaar raken wanneer zij in slecht geïsoleerde woningen wonen of investeringen niet kunnen voorfinancieren. Diaconale scheppingszorg kijkt daarom niet alleen naar CO2, maar ook naar energiearmoede. Hulp bij energiebesparing, advies, lokale fondsen of samenwerking met maatschappelijke organisaties kan ecologische en sociale zorg verbinden.

13. 13. Praktische keuzes voor christenen

13.1 Een persoonlijke beslisregel

Een eenvoudige regel voor dagelijkse keuzes kan zijn: vermijd eerst verspilling, verleng daarna de levensduur van wat je al bezit, kies vervolgens een minder belastend alternatief als dat redelijk beschikbaar is, en compenseer niet met symbolische aankopen wat met minder consumptie kan worden voorkomen. Deze volgorde is vaak goedkoper en voorkomt dat duurzaamheid zelf een nieuwe consumptiestijl wordt.

13.2 Vijftig concrete mogelijkheden

Thuis: zet verwarming lager waar dat verantwoord is; verwarm alleen gebruikte ruimtes; verbeter tochtwering; isoleer wanneer technisch en financieel haalbaar; kies zuinige verlichting; droog was vaker aan de lucht; repareer apparaten; koop tweedehands; leen zelden gebruikte spullen; voorkom voedselverspilling.

Voeding: plan maaltijden; gebruik restjes; kies vaker seizoensproducten; eet eventueel vaker plantaardig; koop dierlijke producten bewuster; drink kraanwater waar veilig; beperk wegwerpverpakkingen; ondersteun producenten die aantoonbaar zorgvuldig omgaan met bodem en dieren; maak van dankzegging ook zorgvuldig gebruik.

Mobiliteit: loop of fiets korte afstanden wanneer mogelijk; combineer ritten; gebruik openbaar vervoer waar praktisch; deel vervoer; onderhoud banden en voertuig; kies bij vervanging een passend zuinig voertuig; overweeg trein voor geschikte Europese reizen; reis minder vaak maar eventueel langer; vermijd onnodige kilometers.

Spullen en geld: stel vervanging uit; kies kwaliteit en repareerbaarheid; vermijd impulsaankopen; verkoop of geef bruikbare spullen door; recycle correct; onderzoek waar spaargeld en beleggingen terechtkomen; vraag leveranciers naar duurzaamheid zonder marketingclaims klakkeloos te geloven; steun natuurherstel dat transparant en meetbaar werkt.

Kerk en buurt: organiseer een opruimactie; plant inheemse soorten; maak ruimte voor insecten en vogels; bespaar energie in kerkgebouwen; bespreek scheppingszorg in Bijbelstudie; ondersteun energiearme huishoudens; deel gereedschap; stimuleer fietsenstalling; voorkom wegwerpservies; werk samen met lokale natuur- en buurtorganisaties.

14. 14. Valkuilen en evenwicht

14.1 Vijf ontsporingen

Milieu-onverschilligheid miskent dat de aarde Gods eigendom is. Milieu-angst kan daarentegen doen alsof de toekomst volledig op menselijke schouders rust. Milieu-legalisme maakt specifieke leefstijlkeuzes tot maatstaf van geestelijkheid. Milieu-romantiek idealiseert natuur en vergeet de gebrokenheid van de schepping. Milieu-politisering reduceert een Bijbels thema tot loyaliteit aan één partij of beweging.

Het christelijke alternatief is nuchtere hoop: feiten serieus nemen, verantwoordelijkheid dragen, offers niet automatisch afwijzen, maar ook menselijke waardigheid, armoedebestrijding, voedselzekerheid, vrijheid en rechtvaardigheid meewegen. Scheppingszorg is dan geen los project naast het geloof, maar een terrein waarop liefde, matigheid, wijsheid en hoop worden geoefend.

15. 15. Conclusie: hoopvol rentmeesterschap
16. Bronnen en literatuur

1. Waarom milieu een christelijke vraag is

Het woord milieu roept gemakkelijk politieke associaties op. Daardoor kan de indruk ontstaan dat zorg voor klimaat, bodem, water, dieren of biodiversiteit vooral hoort bij een bepaalde ideologie. Vanuit de Bijbel ligt de eerste vraag echter elders: van wie is de aarde, welke plaats heeft de mens daarin en aan wie legt hij verantwoording af? Psalm 24:1 begint niet bij partijprogramma's maar bij eigendom: de aarde en haar volheid behoren aan de HEER. Daarmee wordt de mens niet eigenaar maar ontvanger en beheerder.

Het aangeleverde artikel van David Story reageert op de bekende kritiek dat Genesis 1:28 een vrijbrief voor exploitatie zou zijn. Zijn hoofdstelling is dat "heersen" gelezen moet worden binnen het geheel van de Schrift en vooral naast Genesis 2:15: de mens wordt in de hof geplaatst om die te bewerken en te bewaren. Die combinatie voorkomt twee uitersten. De natuur wordt niet vergoddelijkt; de Schepper is God. Maar de natuur wordt evenmin gereduceerd tot grondstof zonder eigen betekenis.

Daarmee is scheppingszorg voor een christen geen alternatief evangelie. Zij is een consequentie van het geloof in God als Schepper, in de mens als beeld van God, in de liefde tot de naaste en in Christus als Heer van alle dingen. Milieuzorg kan dus politiek relevant worden, maar haar diepste motivatie is theologisch.

Infographic 1 - Het Bijbelse kompas voor scheppingszorg

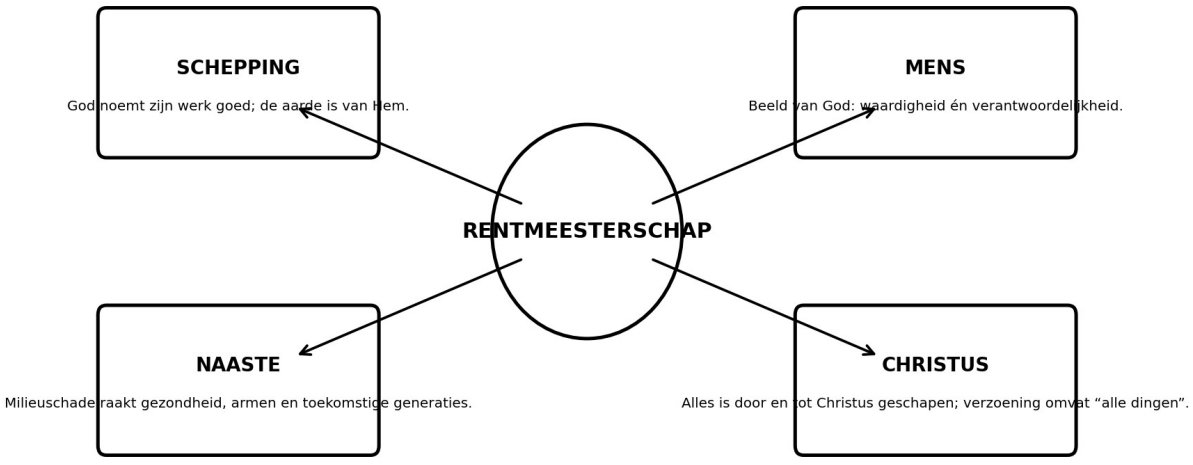

Kernteksten: Gen. 1-2; Ps. 24; Ps. 104; Rom. 8; Kol. 1:15-20

2. De Bijbelse grondlijnen

Genesis 1 verklaart de geschapen werkelijkheid herhaaldelijk "goed" en uiteindelijk "zeer goed". Dat oordeel wordt uitgesproken vóórdat de schepping wordt gemeten aan economisch nut. De mens krijgt een bijzondere positie: man en vrouw zijn beeld van God en ontvangen

verantwoordelijkheid over andere levensvormen. Juist omdat die macht gedelegeerd is, kan zij niet absoluut zijn.

Genesis 2:15 verdiept dit mandaat. De Hebreeuwse werkwoorden die vaak met “bewerken” en “bewaren” worden weergegeven (abad en shamar) dragen de noties van dienen, cultiveren, bewaken en behoeden. Productief gebruik en bescherming horen dus bij elkaar. Een akker die nooit gebruikt wordt, vervult niet noodzakelijk zijn menselijke bestemming; een akker die wordt uitgeput evenmin.

De wet van Mozes bevat opvallende ecologische begrenzingen: sabbatsrust geldt ook voor dieren; het land krijgt rust; vruchtbomen worden bij belegering ontzien; afval moet ordelijk worden afgevoerd; een moedervogel wordt niet tegelijk met haar jongen genomen. Deze voorschriften vormen geen moderne milieuwetgeving, maar laten wel een patroon zien: macht wordt begrensd, productiviteit is niet het enige criterium en ook niet-menselijk leven valt binnen Gods aandacht.

Psalm 104 bezingt een wereld waarin bronnen, bergen, bomen, vogels, wilde dieren en zeeleven hun plaats ontvangen uit Gods hand. Job 38-41 doorbreekt menselijke zelfoverschatting door te wijzen op delen van de schepping die niet om de mens draaien. Romeinen 8 spreekt over een zuchtende schepping die uitziet naar bevrijding. Openbaring 11:18 bevat de ernstige notie dat het vernietigen van de aarde onder Gods oordeel valt.

Infographic 2 - Van “heersen” naar verantwoordelijk beheren

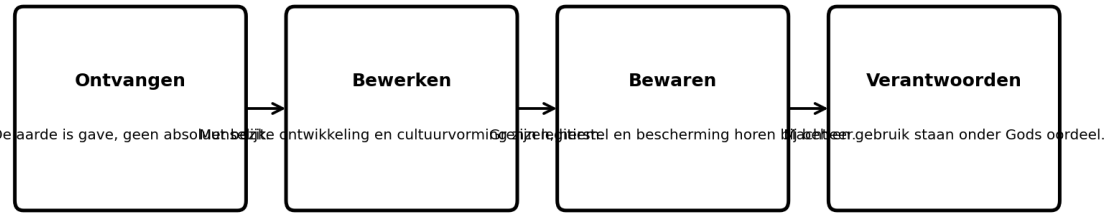

Genesis 1:28 gelezen naast Genesis 2:15 en Psalm 24:1

Bijbels motief	Kerntekst(en)	Ethische betekenis
Gods eigendom	Ps. 24:1; Lev. 25:23	Gebruik is nooit absoluut bezit; dankbaarheid en verantwoording begrenzen

Bijbels motief	Kerntekst(en)	Ethische betekenis
		macht.
Goedheid van de schepping	Gen. 1:4-31	Natuur heeft waarde omdat God haar goed noemt, niet alleen door menselijk nut.
Beeld van God	Gen. 1:26-28	Menselijke waardigheid gaat samen met gedelegeerde verantwoordelijkheid.
Bewerken en bewaren	Gen. 2:15	Ontwikkeling en bescherming moeten samen worden gedacht.
Rust en begrenzing	Ex. 20:10; 23:10-12; Lev. 25	Niet alles hoeft voortdurend maximaal productief te zijn.
Zorg voor dieren	Spr. 12:10; Deut. 22:6-7	Dierenwelzijn is moreel relevant.
Kosmische hoop	Rom. 8:19-23; Kol. 1:15-20	Gods verlossingsperspectief is breder dan individuele menselijke zielen.

3. Christus en de verzoening van de schepping

Een specifiek christelijke milieu-ethiek kan niet bij “de natuur” eindigen; zij moet bij Christus uitkomen. Johannes 1 en Kolossenzen 1 plaatsen Christus aan de oorsprong en het doel van de schepping. Volgens Kolossenzen 1:16 zijn alle dingen door Hem en tot Hem geschapen. Vers 20 spreekt vervolgens over Gods verzoenende werk in Christus met betrekking tot “alle dingen”. Dat betekent niet dat planten en dieren op dezelfde wijze zondigen of geloven als mensen. Het betekent wel dat de reikwijdte van Christus’ heerschappij en Gods herstel niet tot de innerlijke mens kan worden gereduceerd.

De Lausanne-beweging, afkomstig uit de evangelicale wereld, trekt hieruit de conclusie dat creation care niet losgemaakt kan worden van de belijdenis “Jezus is Heer”. Dat is een belangrijke correctie op twee kanten. Enerzijds hoeft een christen de aarde niet te redden alsof alles van menselijke prestatie afhangt. Anderzijds kan toekomstverwachting geen excuus zijn voor verwaarlozing. Bijbelse hoop maakt trouw mogelijk: wat God uiteindelijk vernieuwt, mag de mens nu niet achteloos beschadigen.

Ook de liefde tot de naaste krijgt een ecologische dimensie. Vervuilde lucht, watertekort, hitte, overstromingen en verlies van vruchtbare bodem zijn niet alleen “natuurproblemen”; zij raken

mensen, vaak ongelijk. De christelijke motivatie verbindt daarom scheppingszorg met gerechtigheid, barmhartigheid en de bescherming van kwetsbaren.

4. Hoe ver moet een christen gaan?

Er bestaat geen Bijbeltekst die voor iedere christen één identieke ecologische levensstijl voorschrijft. De Schrift geeft eerder richtinggevende deugden en grenzen: trouw, matigheid, rechtvaardigheid, liefde, waarheid, zorg voor zwakken, afwijzing van hebzucht en verantwoord beheer. De concrete toepassing verschilt naar inkomen, gezinssituatie, beroep, woonplaats, gezondheid, beschikbaar vervoer en maatschappelijke verantwoordelijkheid.

De vraag “hoe ver?” kan daarom beter worden omgezet in vier toetsvragen. Ten eerste: welke schade veroorzaakt mijn keuze redelijkerwijs? Ten tweede: welke alternatieven zijn werkelijk beschikbaar? Ten derde: schuif ik de kosten van mijn comfort af op anderen, dieren of toekomstige generaties? Ten vierde: wordt mijn keuze gedreven door liefde en dankbaarheid of door status, gemak en steeds meer willen?

Christelijke ethiek kent bovendien het verschil tussen morele plicht en vrijwillige soberheid. Niet elke vliegreis, autorit of vleesmaaltijd is op zichzelf een zonde; evenmin is elke duurzame keuze automatisch deugdzaam. Maar patronen van verspilling, onverschilligheid of structurele schade kunnen wel botsen met rentmeesterschap. Het gaat niet om ecologische zelfrechtvaardiging, maar om een levensstijl die geloofwaardig past bij wat men belijdt.

5. Levensstijl: geloof dat zichtbaar wordt

Levensstijl is het terrein waarop abstracte overtuigingen zichtbaar worden. De christelijke traditie bezit daarvoor oude woorden: matigheid, eenvoud, dankbaarheid, gastvrijheid en genoeg. Die deugden staan haaks op de gedachte dat geluk noodzakelijk groeit met consumptie. Ze kunnen tegelijk ecologische effecten hebben zonder dat het christelijk leven wordt gereduceerd tot een CO2-administratie.

Een huishouden kan bijvoorbeeld energie besparen door isolatie, lagere temperaturen en efficiënte apparatuur; spullen langer gebruiken en repareren; afval en voedselverspilling verminderen; tweedehands kopen; vervoer bewuster kiezen; en bij grote aankopen niet alleen aanschafprijs maar levensduur, energiegebruik en reparatiemogelijkheid meewegen. Het morele accent ligt daarbij op wijsheid en volhoudbaarheid. Een kleine structurele gewoonte kan meer betekenen dan een spectaculaire actie die na twee weken verdwijnt.

Infographic 5 - Levensstijl als zichtbaar rentmeesterschap

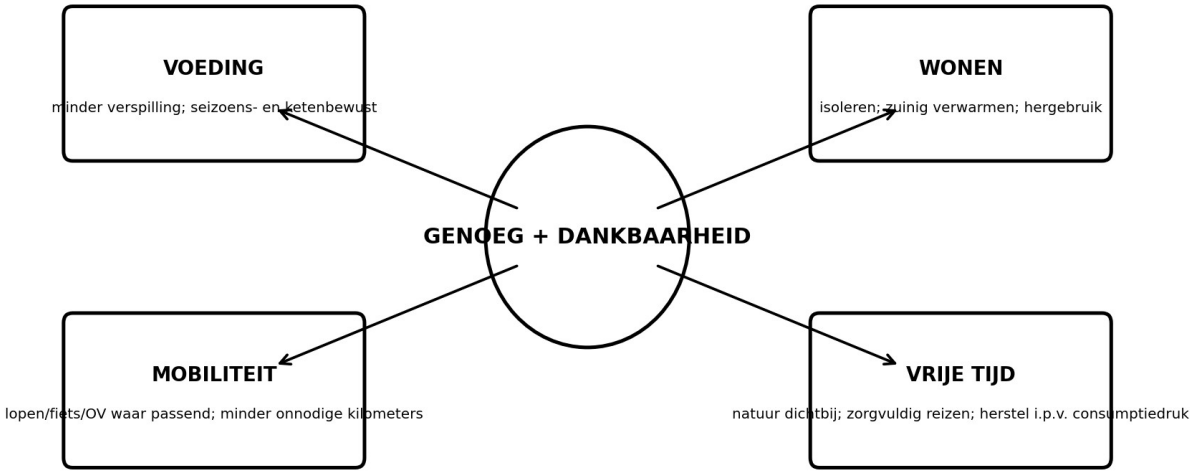

Niet als verdienste, maar als oefening in matigheid, liefde en verantwoordelijkheid.

6. Voeding, landbouw en dieren

Voeding verbindt milieu, cultuur, landbouw, dierenwelzijn, gezondheid, betaalbaarheid en gemeenschap. De Bijbel kent zowel plantaardig voedsel als het eten van dieren; een eenvoudig verbod op dierlijke voeding kan daarom niet als algemene Bijbelse regel worden opgelegd. Wel bevat de Schrift duidelijke noties van dierenzorg, landrust, dankbaarheid en het tegengaan van verspilling.

Voor hedendaagse christenen betekent dit dat vragen naar herkomst en productiewijze legitiem zijn. Minder voedsel verspillen is vrijwel altijd een logische eerste stap. Wie vlees eet, kan frequentie, portiegrootte en productiewijze overwegen. Wie plantaardiger wil eten, kan dat vanuit rentmeesterschap doen zonder er een maatstaf voor geestelijkheid van te maken. Bij landbouwbeleid moet bovendien het bestaan van boeren, voedselzekerheid en landschapsbeheer serieus worden meegenomen.

Voedsel is ook cultuur. De maaltijd is in de Bijbel vaak plaats van gemeenschap en dankzegging. Een ecologische levensstijl die gastvrijheid onmogelijk maakt of mensen voortdurend moreel beoordeelt, mist daarom iets wezenlijks. Het doel is niet voedselangst, maar dankbaar, rechtvaardig en zo mogelijk minder belastend eten.

7. Cultuur, techniek en economie

“Ontwikkeling” is niet per definitie de vijand van de schepping. De opdracht om de aarde te bewerken impliceert cultuurvorming: landbouw, bouwen, wetenschap, techniek en organisatie.

Het probleem ontstaat wanneer ontwikkeling geen grens meer kent of wanneer kosten systematisch worden afgewenteld op mensen en ecosystemen.

Een christelijke benadering vraagt daarom niet alleen “groei of geen groei?”, maar: groei waarvan, voor wie, tegen welke prijs en binnen welke grenzen? Schonere energie, efficiëntere productie, waterbesparing, circulariteit en herstel van natuur kunnen ontwikkeling juist duurzamer maken. Tegelijk is techniek geen verlosser. Efficiëntie kan door extra consumptie weer worden tenietgedaan; nieuwe technologie vraagt grondstoffen en ruimte; en niet iedere innovatie is sociaal rechtvaardig.

Het Europese beleid weerspiegelt precies dit spanningsveld. De Clean Industrial Deal probeert decarbonisatie te koppelen aan concurrentiekracht, lagere energiekosten, banen en industriële vernieuwing. Dat is geen bewijs dat alle beleidskeuzes daarmee automatisch juist zijn, maar wel dat milieu en economie in de praktijk steeds vaker als één ontwerpprobleem worden behandeld.

Infographic 4 - Ontwikkeling en milieubelang: geen simpele tegenstelling

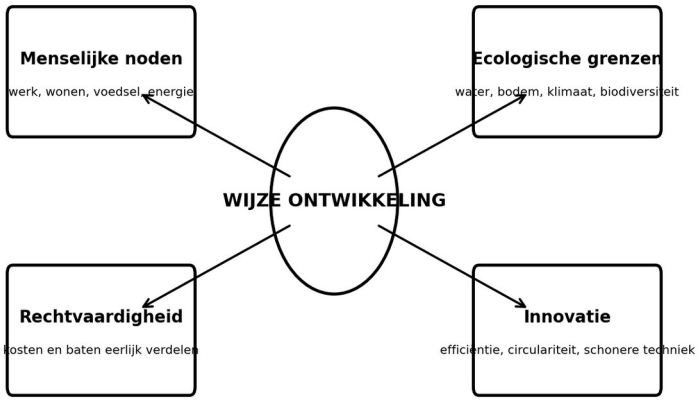

Christelijke ethiek vraagt tegelijk zorg voor mens, medeschepsel en toekomstige generaties.

8. Vrije tijd, reizen en recreatie

Ook vrije tijd heeft een ecologische kant. Vakanties, evenementen, sport, watersport en recreatie gebruiken ruimte, energie en materialen. Tegelijk heeft rust zelf een Bijbelse waarde. De sabbat leert dat een mens niet alleen producent en consument is. Natuurbeleving kan verwondering, dankbaarheid en herstel bevorderen.

Praktische vragen zijn bijvoorbeeld: moet iedere korte vakantie ver weg? Kan een bestemming per trein of met minder autokilometers worden bereikt? Kan men langer en minder vaak reizen? Welke impact heeft recreatie op kwetsbare natuur? Kan een kerk wandelingen, fietstochten of natuurwerkdagen organiseren waarin gemeenschap en scheppingszorg samenkomen? Het antwoord hoeft niet ascetisch te zijn. Christelijke vrijheid kan juist leren genieten zonder alles te verbruiken.

9. Christelijke milieubewegingen

Christelijke scheppingszorg kent uiteenlopende vormen. A Rocha is een internationale familie van christelijke natuurbeschermingsorganisaties, ontstaan in 1983, met nadruk op ecologisch onderzoek, natuurherstel, educatie, lokale gemeenschappen en kerkbetrokkenheid. De expliciete christelijke identiteit wordt verbonden met praktische conservatie.

In Nederland biedt GroeneKerken een brede toolkit rond vervoer, kerkgrond, energie en water, voedsel, natuur, liturgie, inkoop, afval, geld en levensstijl. Het netwerk laat zien dat scheppingszorg niet alleen protest hoeft te zijn, maar ook institutionele verandering binnen plaatselijke gemeenten en parochies.

Het European Christian Environmental Network (ECEN) verbindt kerken en christelijke tradities in Europa rond theologische reflectie, samenwerking en zorg voor de schepping. De Wereldraad van Kerken spreekt al decennia over milieu en later nadrukkelijk over climate justice. In de rooms-katholieke traditie heeft Laudato si' grote invloed gehad door ecologie, armoede, consumptie, techniek en "integrale ecologie" met elkaar te verbinden.

Binnen de evangelicale wereld zijn de Lausanne-beweging en organisaties als het Evangelical Environmental Network voorbeelden van een benadering waarin zorg voor de schepping expliciet onder de heerschappij van Christus wordt geplaatst. Aan de activistische kant staat Christian Climate Action, dat gebed, publieke getuigenis, geweldloos protest en soms burgerlijke ongehoorzaamheid combineert.

Beweging / traditie	Accent	Christelijke motivatie
A Rocha	Natuuronderzoek, herstel, educatie, lokale projecten	Gods roeping om voor de schepping te zorgen; navolging van Christus.
GroeneKerken (NL)	Praktische verduurzaming van kerk en levensstijl	Zorg voor Gods schepping, liturgie en gemeenschapsvorming.
ECEN	Europees oecumenisch netwerk	Dankbaarheid voor de Schepper en gezamenlijke verantwoordelijkheid.
Wereldraad van Kerken	Klimaatrechtvaardigheid en mondiale solidariteit	Psalm 24, gerechtigheid en zorg voor kwetsbaren.
Rooms-katholiek / Laudato si'	Integrale ecologie, armen, economie, consumptie	Schepping als gemeenschappelijk huis; morele bekering en solidariteit.
Lausanne / evangelicaal	Creation care en evangelie	Jezus is Heer over heel de schepping.
Christian Climate Action	Publiek getuigen,	Navolging van Jezus,

Beweging / traditie	Accent	Christelijke motivatie
	geweldloos protest, soms civiele ongehoorzaamheid	gebed en profetisch getuigenis.

10. Protest, blokkade en burgerlijke ongehoorzaamheid

De vraag “mag een christen op de barrière staan?” kan niet alleen met een slogan worden beantwoord. De Bijbel kent gehoorzaamheid aan overheden (Rom. 13; 1 Petr. 2), maar ook situaties waarin gelovigen weigeren een bevel te volgen omdat gehoorzaamheid aan God voorgaat (Hand. 5:29; vergelijk Daniël 3 en 6). Die teksten geven geen blanco cheque voor politieke ongehoorzaamheid. Ze laten wel zien dat staatsgezag niet absoluut is.

Vreedzaam demonstreren, petities, inspraak, brieven, aandeelhoudersvragen, boycotkeuzes, gebedswakes en publieke getuigenissen passen doorgaans binnen normale democratische participatie. Burgerlijke ongehoorzaamheid gaat verder omdat bewust een wettelijke grens wordt overschreden. Sommige christenen zien daarin onder uitzonderlijke omstandigheden een profetische mogelijkheid; andere christenen vinden dat blokkades of wetsovertreding de plicht tot orde, naastenliefde en respect voor medeburgers te gemakkelijk schenden.

Een zorgvuldige christelijke toets kan ten minste zeven criteria hanteren: waarheid van de feitelijke claim; ernst van de dreigende schade; subsidiariteit (zijn gewone middelen serieus benut?); proportionaliteit; strikte geweldloosheid; bescherming van derden, vooral hulpdiensten en kwetsbaren; en bereidheid verantwoordelijkheid en eventuele juridische consequenties te dragen. Een actie die mensen vernederd, intimideert, misleidt of doelbewust fysiek in gevaar brengt, is moeilijk te verenigen met christelijke naastenliefde, ook wanneer het doel op zichzelf goed is.

Christian Climate Action is een concreet voorbeeld van christenen die geweldloze directe actie en burgerlijke ongehoorzaamheid theologisch verdedigen. Het bestaan van zo’n beweging bewijst echter niet dat alle christenen die afweging moeten delen. Binnen de christelijke ethiek blijft ruimte voor gewetensverschil, mits dat geweten wordt gevormd door Schrift, waarheid, liefde en verantwoordelijkheid.

Infographic 3 - Een christelijke protestladder

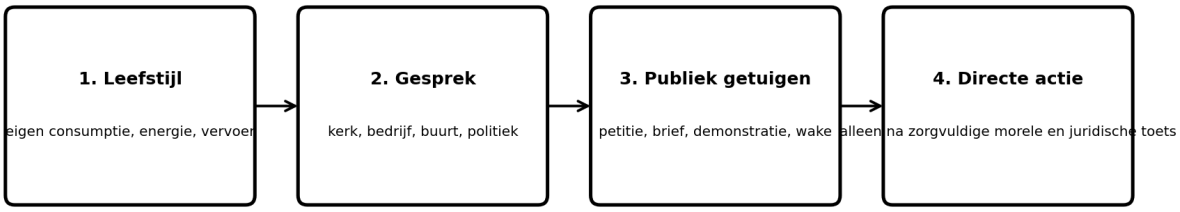

Hoe ingrijpender de methode, hoe zwaarder proportionaliteit, geweldloosheid, waarheid en verantwoordelijkheid wegen.

Toetsvraag bij protest	Waarom dit christelijk relevant is
Is de feitelijke basis betrouwbaar?	Waarheidsliefde verbiedt overdrijving en manipulatie.
Is het doel moreel zwaarwegend?	Niet iedere voorkeur rechtvaardigt ingrijpende verstoring.
Zijn minder ingrijpende middelen geprobeerd?	Subsidiariteit en respect voor democratische processen.
Is de hinder proportioneel?	Naasten mogen niet louter middel worden voor een politiek doel.
Is de actie werkelijk geweldloos?	Niet alleen geen fysiek geweld, maar ook geen intimidatie of ontmenselijking.
Worden hulpdiensten en kwetsbaren beschermd?	Concrete naastenliefde weegt zwaar.
Draagt de deelnemer verantwoordelijkheid?	Burgerlijke ongehoorzaamheid verschilt van anonieme sabotage of ontlopen van gevolgen.

11. Europa: milieu, klimaat en politiek

Het Europese milieubewustzijn is institutioneel sterk ontwikkeld, maar politiek omstreden in de uitwerking. De European Climate Law maakt klimaatneutraliteit in 2050 juridisch bindend en

bevat een doel van minstens 55 procent netto emissiereductie in 2030 ten opzichte van 1990. In 2026 is daarnaast een netto reductiedoel van 90 procent voor 2040 vastgelegd. Zulke doelen zeggen nog niet welke beleidsmix in ieder land of iedere sector het beste is; juist daarover bestaan politieke verschillen.

De Europese discussie is de laatste jaren sterker gaan draaien om de combinatie van klimaat, industrie, energieprijzen, strategische autonomie en concurrentievermogen. De Clean Industrial Deal uit 2025 wil decarbonisatie gebruiken als motor voor industriële vernieuwing en besteedt speciale aandacht aan energie-intensieve sectoren. Ook christendemocratische partijen zoals de Europese Volkspartij onderschrijven klimaat- en milieubescherming, maar benadrukken tegelijk marktinstrumenten, innovatie, voedselzekerheid, boeren en beperking van bureaucratie. Andere politieke families leggen weer andere accenten. Een christelijke kiezer hoeft daarom niet te doen alsof “milieu” één kant-en-klaar politiek pakket is.

De toestand van het Europese milieu blijft intussen een serieuze achtergrond. Het Europees Milieuagentschap meldde in 2025 dat de algemene toestand van de Europese natuur niet goed is en dat biodiversiteit in land-, zoetwater- en mariene ecosystemen onder druk staat. Het agentschap noemt land- en zeegebruik, overexploitatie, vervuiling, invasieve soorten en klimaatverandering als belangrijke drijvende krachten. Tegelijk is vooruitgang geboekt bij emissies en luchtverontreiniging. Dat gemengde beeld pleit voor beleid dat resultaten meet in plaats van alleen intenties.

Ook onder burgers bestaat aanzienlijk klimaatbewustzijn. Volgens de Eurobarometer 2025 beschouwde 85 procent van de respondenten klimaatverandering als een ernstig wereldprobleem. Zulke cijfers meten bezorgdheid, niet automatisch instemming met ieder beleidsinstrument. Voor politieke analyse moet daarom onderscheid worden gemaakt tussen erkenning van een probleem, prioriteit, verdeling van kosten en steun voor concrete maatregelen.

Infographic 6 - Europese klimaatdoelen (stand 2026)

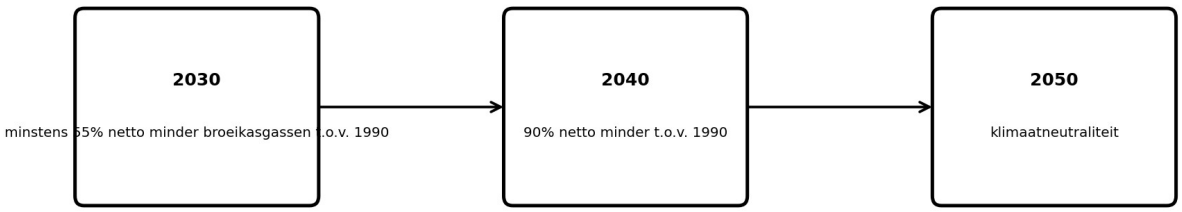

Bron: Europese Commissie, European Climate Law en 2040 climate target.

Politiek spanningsveld	Vraag die beleid moet beantwoorden
Klimaat ⇔ betaalbaarheid	Hoe worden emissies verminderd zonder energiearmoede te vergroten?
Natuur ⇔ woningbouw/infrastructuur	Welke locaties, compensatie en ontwerpkeuzes beperken schade?
Landbouw ⇔ biodiversiteit/water	Hoe blijven voedselproductie en boereninkomen bestaan binnen ecologische grenzen?
Industrie ⇔ emissiereductie	Hoe voorkom je verplaatsing van productie én stimuleer je schonere techniek?
Mobiliteit ⇔ bereikbaarheid	Hoe worden alternatieven praktisch voor stad én platteland?
Mondiale rechtvaardigheid ⇔ Europese concurrentie	Wie draagt transitiekosten en hoe voorkom je afwenteling naar armere landen?

12. De kerk als oefenplaats

Een kerk kan scheppingszorg geloofwaardig maken zonder iedere eredienst tot beleidsbijeenkomst te veranderen. De eerste plaats is aanbidding: God danken als Schepper. Daarna volgen vorming en praktijk. Preken en Bijbelstudies kunnen relevante teksten behandelen; voorbede kan mensen, dieren, landbouw, rampgebieden en bestuurders omvatten; jeugdwerk kan natuurervaring en onderhoud combineren.

Het kerkgebouw zelf is een concreet leerterrein: verwarming, isolatie, verlichting, water, inkoop, afval, bankieren en grondbeheer. Een kerktuin kan biodiversiteit ondersteunen. Maaltijden kunnen voedselverspilling verminderen. Gemeenten kunnen reparatie- of ruilactiviteiten organiseren. GroeneKerken laat zien hoe zulke thema's systematisch kunnen worden aangepakt.

Belangrijk is dat de kerk geen nieuwe statusladder creëert waarin de meest "groene" gelovige automatisch de meest geestelijke is. Mensen verschillen in middelen en mogelijkheden. De gemeente behoort een oefenplaats te zijn van genade én verantwoordelijkheid: elkaar helpen betere keuzes te maken zonder elkaar te reduceren tot ecologische prestaties.

13. Praktische keuzes voor christenen

Terrein	Concrete gedragsverandering
Geloof en gebed	Neem schepping, boeren, bestuurders, armen en toekomstige generaties op in gebed; lees jaarlijks enkele kernteksten over

Terrein	Concrete gedragsverandering
	schepping.
Energie thuis	Isoleer waar haalbaar, voorkom onnodig verwarmen, kies efficiënte apparaten en monitor verbruik.
Elektriciteit	Onderzoek hernieuwbare stroom of eigen opwekking wanneer technisch en financieel passend.
Voeding	Plan maaltijden, voorkom verspilling, eet vaker seizoensgebonden en overweeg minder dierlijke producten.
Kleding	Koop minder maar duurzamer, repareer en gebruik tweedehands waar passend.
Spullen	Vraag vóór aankoop: heb ik dit nodig, kan ik lenen, repareren of tweedehands kopen?
Vervoer	Loop, fiets of gebruik OV waar praktisch; combineer autoritten; kies bij vervanging passend en zuinig vervoer.
Vakantie	Overweeg minder vaak maar langer reizen, dichterbij bestemmingen of trein wanneer dat redelijk is.
Tuin/balkon	Gebruik inheemse planten, vermijd onnodige bestrijdingsmiddelen, bied ruimte aan insecten en vogels.
Water	Repareer lekkages, wees zuinig bij droogte en vang regenwater op waar nuttig.
Geld	Onderzoek wat bank, pensioenfonds en beleggingen financieren; stel vragen over duurzaamheid en mensenrechten.
Werk	Zoek binnen eigen beroep naar minder verspilling, betere inkoop, circulariteit en eerlijke ketens.
Kerk	Start klein: energiecheck, afval, fairtrade, groene ruimte, liturgie of een scheppingszondag.
Politiek	Lees meerdere bronnen, schrijf volksvertegenwoordigers, doe mee aan inspraak en stem op basis van een breed

Terrein	Concrete gedragsverandering
	geweten.
Protest	Kies eerst vreedzame en wettelijke vormen; toets ingrijpender actie op waarheid, proportionaliteit, geweldloosheid en gevolgen voor derden.
Gemeenschap	Doe veranderingen samen; gezamenlijke gewoonten zijn vaak duurzamer dan individuele perfectie.
Consumptie	Oefen “genoeg”: laat dankbaarheid en gebruikswaarde zwaarder wegen dan status of nieuwigheid.
Natuur	Leer lokale soorten en landschappen kennen; betrokkenheid groeit vaak uit concrete verwondering.
Afval	Voorkom afval vóór recycling: minder verpakking, hergebruik, reparatie en delen.
Hoop	Vermijd zowel apathie als wanhoop; christelijke hoop motiveert trouw zonder de illusie dat mensen zelf de wereld verlossen.

14. Valkuilen en evenwicht

Een christelijke milieu-ethiek kent minstens vijf valkuilen. De eerste is onverschilligheid: de gedachte dat de toekomstige vernieuwing van de wereld huidige schade onbelangrijk maakt. De tweede is natuurverering: de schepping krijgt dan de plaats van de Schepper. De derde is moralisme: duurzaamheid wordt een nieuwe maatstaf waarmee mensen elkaar geestelijk beoordelen. De vierde is technocratie: complexe morele en sociale vragen worden teruggebracht tot één meetgetal. De vijfde is politisering: een bepaald partijprogramma wordt vrijwel gelijkgesteld aan christelijke gehoorzaamheid.

Daartegenover staat een evenwichtige lijn: de aarde is van God; de mens heeft bijzondere waardigheid en verantwoordelijkheid; natuur heeft door God gegeven waarde; menselijke ontwikkeling is legitiem maar begrensd; de arme en de naaste mogen niet de prijs betalen voor andermans comfort; en Christus is Heer, waardoor zorg voor de schepping nooit losstaat van aanbidding, evangelie en hoop.

15. Conclusie: hoopvol rentmeesterschap

De relatie van christenen tot het milieu begint niet bij angst en evenmin bij politieke identiteit, maar bij belijdenis: “De aarde is van de HEER.” Daaruit volgt een houding van ontvangen, danken, bewerken, bewaren en verantwoorden. De mens mag bouwen, ontwikkelen, reizen, produceren en genieten, maar niet alsof hij eigenaar zonder grens is.

Hoe ver een christen moet gaan, kan daarom niet in één uniforme leefregel worden vastgelegd. Voor de één ligt de eerstvolgende gehoorzame stap bij minder verspilling; voor een ander bij zijn bedrijf, landbouwpraktijk, onderzoek, politieke inzet of natuurbeheer; weer een ander voelt zich geroepen tot vreedzaam publiek protest. Bij ingrijpende actie neemt de morele bewijslast toe: waarheid, proportionaliteit, geweldloosheid en liefde voor concrete medemensen blijven toetsstenen.

De meest christelijke bijdrage aan milieuzorg is uiteindelijk niet paniek maar trouwe hoop. De wereld is niet goddelijk, maar wel Gods wereld. Zij is niet door mensen te verlossen, maar ook niet aan menselijke willekeur prijsgegeven. Wie Christus belijdt als Heer van de schepping, heeft reden om haar met vreugde, soberheid, rechtvaardigheid en moed te dienen.

Bronnen en literatuur

17. David Story, “Behoren christenen milieuactivisten te zijn?”, Christian Research Journal 33(4), 2010; Nederlandse vertaling Piet Guijt. Aangeleverd brondocument.
18. Lynn White Jr., “The Historical Roots of Our Ecologic Crisis”, Science 155 (1967), 1203-1207.
19. De Bijbel: Genesis 1-2; Exodus 20 en 23; Leviticus 19 en 25; Deuteronomium 20, 22 en 23; Job 38-41; Psalmen 8, 24, 50, 104; Spreuken 12; Hosea 2; Jona 4; Matteüs 6; Romeinen 8 en 13; Kolossenzen 1; 1 Petrus 2; Openbaring 11.
20. A Rocha International, “Who we are / Theology & Churches”, https://arocha.org/en/ (geraadpleegd 2 oktober 2026).
21. GroeneKerken, Groene Toolkit en Bijbel/geloofsinspiratie, https://groenekerken.nl/toolkit/ (geraadpleegd 2 oktober 2026).
22. European Christian Environmental Network (ECEN), “About us” en “The Churches’ Contribution to a Sustainable Europe”, https://ecen.org/ (geraadpleegd 2 oktober 2026).
23. World Council of Churches, “Statement on Climate Justice” (2016) en historisch statement “The Global Environment, Responsible Choice and Social Justice” (1971), https://www.oikoumene.org/.
24. Paus Franciscus, Laudato si’: On Care for Our Common Home (2015), Vatican.va.
25. Lausanne Movement, The Cape Town Commitment (2010), sectie over creation care; en “Good News for All the Earth” (2024), https://lausanne.org/.
26. Evangelical Environmental Network / Creation Care, “Creation Care FAQs”, https://creationcare.org/.
27. Christian Climate Action, “Who we are”, “Examples of Non-Violent Direct Action” en theologische trainingsmaterialen, https://christianclimateaction.org/.

28. European Commission, European Climate Law; 2040 Climate Target; Clean Industrial Deal, https://commission.europa.eu/ en https://climate.ec.europa.eu/ (geraadpleegd 2 oktober 2026).
29. European Environment Agency, Europe's Environment 2025: state and outlook; biodiversity, pollution and climate briefings, https://www.eea.europa.eu/ (geraadpleegd 2 oktober 2026).
30. European Commission, Eurobarometer 2025 - Citizen support for climate action, climate.ec.europa.eu.
31. European People's Party, Manifesto 2024, sectie "A Sustainable Europe", https://www.epp.eu/papers/epp-manifesto-2024 (gebruikt als voorbeeld van een christendemocratische Europese politieke benadering; niet als normatieve aanbeveling).
32. Geoffrey W. Bromiley, "Eschatology: The Meaning of the End", in D.A. Carson & John D. Woodbridge (red.), God and Culture (Eerdmans, 1993).
33. Warren W. Wiersbe, The Bible Exposition Commentary, vol. 2 (Victor Books, 1989).

Kernbronnen online

Europese Commissie - European Climate Law: https://climate.ec.europa.eu/areas-action/european-climate-law_en

Europese Commissie - 2040 climate target: https://climate.ec.europa.eu/areas-action/climate-strategies-targets/2040-climate-target_en

EEA - Europe's environment 2025: https://www.eea.europa.eu/en/europe-environment-2025

A Rocha International: https://arocha.org/en/

GroeneKerken: https://groenekerken.nl/

ECEN: https://ecen.org/

Lausanne Movement - Cape Town Commitment: https://lausanne.org/statement/ctcommitment

Vatican - Laudato si': https://press.vatican.va/content/francesco/en/encyclicals/documents/papa-francesco_20150524_enciclica-laudato-si.html

Christian Climate Action: https://christianclimateaction.org/

Aanvullende actuele bronnen (geraadpleegd oktober 2026)

34. European Commission, "2040 climate target", Climate Action: bindend EU-doel van 90% netto-emissiereductie in 2040 t.o.v. 1990; 2030-doel minstens 55%; klimaatneutraliteit 2050.
35. European Environment Agency, Europe's Environment 2025, EEA Report 11/2025: geïntegreerde beoordeling van klimaat, biodiversiteit, vervuiling, natuurlijke hulpbronnen en productie- en consumptiesystemen.
36. European Environment Agency, "Benefits of a circular economy", Europe's Environment 2025: analyse van materiaalgebruik, circulariteit en potentiële milieu- en gezondheidswinst.

37. A Rocha International, “Why should the church care for God’s creation?” en “About A Rocha”: Bijbelse motivatie, naastenliefde, Christus’ heerschappij en praktische natuurbescherming.
38. A Rocha International, The A Rocha Commitment to Creation Care (2023): theologische verklaring van schepping tot nieuwe schepping.
39. Lausanne Movement, Creation Care network en Cape Town Commitment I-7-A: scheppingszorg als onderdeel van discipelschap onder de heerschappij van Christus.
40. Christian Climate Action, “Direct action, public witness for the climate” en onderwijs over geweldloze directe actie en burgerlijke ongehoorzaamheid: voorbeeld van activistisch christelijk milieuprotest.

Infographic: een christelijk kompas voor scheppingszorg

BELIJDEN	TOETSEN	HANDELEN
God is Schepper. De aarde is van de Heer. Christus is Heer over heel de schepping.	Wat is waar? Wie draagt de kosten? Is het middel proportioneel? Worden kwetsbaren beschermd?	Vermijd verspilling. Bewaar en herstel. Kies wijs en sober. Spreek waar nodig publiek. Blijf hoopvol.